

KOVÁCS VILMOS

URÁLI NÉPEK ÉS A HONFOGLALÓ KONGLOMERÁTUM

(Folytatás)

A felsorolt adatok adják meg nagy fontosságú, de méltatlanul lebecsült vagy félreértett krónikás tudósítások hitelét. Anonymus elbeszéli, hogy a szkíták, vagyis magyarok Pannónia felé vonultukban Kijevnél megverték a ruthenok–ruszok és leghívebb barátaik, a kumánok seregeit, miután a hét kumán vezér szerződést kötött a magyarokkal, s velük együtt jött be Pannóniába atyafiságával és népének nagy sokaságával. A hét kumán vezér közül az első kettőnek a neve Ed és Edömen. Ám nyilván azt az eseményt adják elő krónikáink is: a hunok, vagyis magyarok legyőzték a ruthenokat–ruszokat és elfoglalták földjüket, Csaba hun királyfi pedig apja, Attila halála után maradék népével visszatért Szkítiába, de nem szkíta nőt vett feleségül, hanem Hvarezből nősült, Ed és Edömen nevű fiai közül Edömen „mikor a magyarok másodízben tértek vissza Pannóniába... atyjának és anyjának nagyszámú atyafiságával jött el, mert anyja hvarezmi származású volt”, s tőle ered az Aba nemzetség.

Nyilvánvaló, hogy Anonymus első két kumán vezére, Ed és Edömen azonos krónikáink Csabájának Ed és Edömen nevű fiaival, Anonymusnak a magyarokhoz csatlakozott nagy kumán sokasága pedig krónikáink Edömenjének nagyszámú hvarezmi atyafiságával. Ami tehát Anonymusnál kumán, az krónikáinkban hvarezmi, mégpedig azért, mert a Kijevnél csatlakozott ász-alán–besenyő keveréknép valóban hvarezmi eredetű volt, s zömében mohamedán, izmaelita hitű, Anonymus pedig a középkori irodalom szellemében „mohamedán, izmaelita, böszörmény, szaracén” értelmében használta a kumán nevet. Így voltak ezzel az orosz krónikák is, amelyekben többször fordul elő az „izmaelita fiak, kumánok” kifejezés, s ez adja kezünkbe egy másik idevágó forrás kulcsát. Kitűnik ugyanis, hogy a Fekete-tenger északi partvidékén és Kijev térségében Nikon orosz krónikás szerint is kumánok éltek.

A Nikon-krónika egy XVI. századi másolatában ez áll: „Aszkold rusz fejedelemről. A rusznak nevezett nemzetségek, *akik kumánok* (kiemelés tőlem – K. V.), Ekszinopontnál éltek és hadakozni kezdtek a rumi tartománnyal, s Konstantinápolyba is el akartak menni, de a gondviselés megakadályozta és Isten haragja is megkeverte őket, s visszatértek gőgös fejedelmeik, Aszkold és Dir.”

Más orosz krónikák elbeszélik, hogy Aszkold és Dir rusz fejedelmek 860 táján érkeztek Kijevbe, amelynek lakosságától megtudták, hogy a várost három fivér: Kij, Scek és Horiv alapította, de ezek meghaltak, ők pedig ülnek fejedelem nélkül és adót fizetnek a városalapító fivéreknemzetiségének, a *kazároknak*. Aszkold és Dir a város urai lettek, sikeresen harcoltak a *novgorodiak* (nyilván a Kijev elfoglalására Novgorodból elindult Oleg varég seregével), a *besenyők* és a *bolgárok* ellen, mely utóbbiak megölték Aszkold fiát. Közben Aszkold hajóhaddal ment Bizánc ellen, de hajói viharba kerültek és elpusztultak.

Maszudi szerint Dir utódja: Alavang (ezt Aszkolddal azonosítják) hadakozott a bizánciak, a *frankok*, Novgorod és más népek ellen.

H. Grégoire szerint az említett tengeri hadjárat 860 júniusában zajlott le a *szaracénok* és ruszok részvételével.

A tökéletesen egybevágó adatokból nyilvánvaló, hogy Nikon rusz népe, amely kumán is, azonos Anonymus ruthenjaival-ruszaival és azok leghívebb kumán barátaival, de azonos krónikáink Edömenjének nagyszámú hvarezmi atyafiségával és Grégoire ruszaival és szaracénjaival-izmaelitáival is. Világos, hogy a 860 táján uralkodó Aszkold-Alavang és Dir népe csakis „izmaelita” értelemben lehetett kumán, a történelmi kumánok-kunok ugyanis csak 1055-ben jelentek meg Európában. Bizonyos, hogy Aszkold és Dir nem harcolhatott a besenyőkkel, akiknek fő törzscsoportja ekkor még az Ural folyó vidékén élt, s csak a IX. század végén kelt át a Volgán, a Kijevi Ruszra meg éppenséggel 915-ben támadt először, harcoltak viszont velük a „magyarok”, akiket a besenyők szorítottak ki a Don–Dnyeper határolta Levédiából a Dnyeper–Al-Duna határolta Etelközbe, onnan pedig a Kárpát-medencébe. Bizonyos továbbá, hogy a bolgárokkal sem a rusz–kumán Aszkold, hanem Árpád és Kurszán harcolt, a rusz fejedelmek közül ugyanis Szvjatoszlav volt az, aki először viselt hadat a bolgárok ellen a magyar Taksonnyal szövetségben. Az is igen valószínű, hogy Aszkoldnak–Avalangnak a bolgárok által megölt fia azonos Árpád fia Leventével, aki a bolgár háborúban veszett oda. Egészen biztos, hogy – Maszudi állításával ellentétben – sem Aszkold–Avalang, sem más rusz fejedelmek nem harcoltak soha a frankok ellen, harcoltak viszont a magyarok, akik éppen ebben az időben, 862-ben vezettek először hadat a keleti frankok birodalmába.

Látjuk tehát, hogy a rusz és mohamedán forrásokban óhatatlanul összemosisodik a honfoglaló konglomerátum magyar és rusz–kumán csoportja, sőt, Álmos és Árpád viselt dolgait a hagyományok Aszkoldra–Avalangra és Dirre ruházzák át, ami azt jelenti, hogy a rusz forrásokból merítő orosz krónikások és mohamedán írók a két törzscsoportot egynek tudták. Ebben

az összefüggésben nyer magyarázatot utóbbiaknak az az egyöntetű állítása, hogy a Fekete-tenger északi partvidékén tartózkodó baskir-magyarok uralkodtak a saqlabok-szlávok fölött, s így valószínűsíthető G. Vernadsky sokat vitatott állítása is arról, hogy a szaltovo-majacki kultúra népe a magyarok voltak, akik uralmuk alá hajtották a poljanoknak is nevezett ruszokat, s Álmos volt Kijev kazár helytartója. Figyeljük meg.

Az orosz krónikák szerint az északi Novgorodból elindult Oleg normann-varég, szláv és finn serege 882-ben foglalta el Kijevet, mégpedig csellel. Hajóival Ugoroszkoje (!) alá úsztatott, s azzal az üzenettel csalta ki Aszkoldot és Dirt a városból, hogy ő, úgymond, Ugorvégből jött kereskedő, s Görögországba tart. Amellett, hogy az egyik rusz hagyománycsoport és a mohamedán tudósítások ennek az eseménynek a kapcsán szólnak Aszkold–Avalang és Dir harcáról Novgorod, ill. a novgorodiak ellen, Oleg üzenetében az Ugor névnek olyan hatása kellett legyen Aszkoldra és Dirre, amely nemcsak hogy gyanút nem ébreszt bennük, de kifejezetten fel is kelti bizalmukat. Márpedig az ugor név a magyarok és a kazárok neve volt, s ezt Olegnek is tudnia kellett, ha ugorvégi kereskedőnek adta ki magát. Az Oleg megjelenésével új ágat hajtó orosz krónikák azt is elbeszélik, hogy a fejedelem sorra uralma alá hajtotta a környező törzseket, az uglicsokkal azonban nem bírt, háborúban állt velük, s ezeket csak később győzte le Szveneld hadvezér, ill. más orosz krónikaszovegek szerint a Dnyeper vidékén élő uglicsok a Dnyeszter vidékére költöztek, majd teljesen eltűntek.

Igazat kell adnunk G. Vernadskynak, aki a Dnyeper vidékéről a Dnyeszterhez költöző, Oleggel háborúskodó uglicsokban – nevük miatt is – az ugor-magyarokat látja. Ha pedig Vernadskynak az az állítása is helytálló, hogy a magyarok (a velük azonosított ász-alán–besenyő csoport révén) – a kazár hegemoniát biztosítva – uralkodtak a kijevi poljanok-ruszok fölött, akkor Kijev Oleg által történt elfoglalásának 882. évszáma – amely igen közel áll az első besenyő–magyar összecsapás bizonytalan 889. évéhez – azt jelenti, hogy a már egyesült honfoglaló konglomerátum ekkortájt szorult ki a Don–Dnyeper vidéki Levédiából a Dnyeszter vidéki Etelközbe. Hogy pedig a Dnyeper vidéke is beletartozott a magyarok levédiai hazájába, annak más bizonyítékai is vannak.

A Konsztantinosz által felsorolt levédiai folyók azonosíthatatlansága miatt Levédia földrajzi fekvését nem tudják meghatározni, s csak annyi látszik bizonyosnak, hogy ennek az óshazának a keleti határa a Don volt. Nos, Konsztantinosz többek között említi a *Varuch* és a *Hingulosz* levédiai folyókat is. A *Varuch*-ról tudjuk, hogy ez a Dnyeper, az az állítás viszont már nem igaz, hogy a *Varuch* a folyó besenyő neve. A Dnyeper régi

szkíta neve ugyanis Hérodotosznál *Oar* (köziráni *var* „nagy”), s általában a görögöknél *Vorusztenosz* (óiráni *vouru* „nagy” és *stana* „szállás; ország”), Jordanesnél a folyó hun neve is *Var*, e közszó képzett származéka pedig az oszétban *wrych*, *wruch*, *wărăch* „ua.”. Vagyis a besenyők e levédiai folyó alán nevét használták. A másik levédiai folyó *Hingulosz* nevét nem nehéz azonosítani a Dnyeper jobbparti mellékfolyóinak mai *Ingul* és *Ingulec* nevével, amelyet – s ez döntő bizonyíték – a mi *Ingola* víznevünk is őriz! Bizonyos tehát, hogy a levédiai óshaza magába foglalta a Dnyeper alsó szakaszát is.

Vernadsky állításával kapcsolatban, miszerint a magyarok uralmuk alá hajtották a poljanokat-ruszkokat, ill. a mohamedán írók szerint uralkodtak a dnyeperi saqlabok-szlávok fölött, néhány kérdés tisztázásra szorul. Először is tudnunk kell, hogy a korabeli források, de a XIII. századig maguk az orosz krónikák is határozottan megkülönböztették a ruszkokat a szlávoktól, s Anonymus és krónikáink sem „szláv” jelentésben használták a ruthenrusz nevet. Az ún. normann elmélettel ellentétben több szovjet kutató (pl. P. N. Tretyakov, M. I. Artamonov) szerint a ruszok iráni szarmata nép, amelynek rusz volt a neve, s a szlávság megjelenése előtt őslakos volt a Dnyeper vidékén (amellett, hogy a rusz régészeti leletekben kimutathatók a szaltovo-majacki kultúra jegyei is, az első rusz fejedelmek bélyegzője a dnyeperi szarmata Aszpurgok tamgájának a mása, s nyomai Közép-Ázsiába vezetnek). Megkülönbözteti a ruszkokat a szlávoktól Konsztantinosz császár is, sőt, felsorolja a dnyeperi sellők egymástól teljesen eltérő rusz és szláv neveit, a ruszokról pedig így ír: „Ezeket mi szkítáknak vagy hunoknak nevezzük. Igaz, hogy ők Ruszoknak nevezik magukat.” A megfejtetlen és vitás rusz-roz népnévről megjegyzem, hogy az már az i. e. IV. századi Arisztotelész magyarázóinál is a szkíták neve: „Skydas tous Rós”, amely azonos az óiráni, alán *robs*, szkíta-szarmata *rus*, szaka *rrus* „világos; fehér; fényes” színnévvvel, s más eredetű, de azonos jelentésű párja az auruša színnévből alakult *urus* „orosz” népnévnek (az orosz *rus-* alapszó egyik származéka pl. *rus-ij* „szőke; vörhenyes”, a másik *rus-ak* „orosz ember”, az orosz folklórban is: *Russkij narod rusij narod* „Az orosz nép szőke nép”, s a mohamedán írók szerint Bizánc „vörös, vörhenyes” jelentésben használta az ar-Rus törzsek nevét). Ugyanakkor egyes mohamedán írók – pl. Isztahri és Ibn Haukal – már átviszik a rusz nevet a szlávokra és a hvarezmi jövevényekre is, amikor háromféle Rus-t különböztetnek meg: *Kuyaba* (kijevi), *S.lawiya* (saqlab-Saqlaliba–sklav–szláv) és *Artha* (arsya–asiya–as–ász), jelezve e népek összefonódottságát, akárcsak Nikon. És még valami.

Szemben azzal az elterjedt vélekedéssel, hogy Anonymus kumán története kitalált, kumán nevei pedig jórészt költöttek, a tények a következők:

a IX. században Nyugat-Szibériában megjelent *kipcsak* önelnevezésű nép Európában használatos, ismeretlen eredetű *Comani* (kumán) neve már Pliniusnál megtalálható egy, a Kaszitól keletre, Hvarezm és Baktria közelében élő nép *Comani* nevéként. – Pliniusnál a Szir-Darja vidéki szkíta népek között, a masszaeták és dahák szomszédságában él az *Edon* nép; a név képzetlen alakja Steph. Byzantiosznál *Ed*; Anonymusnál és krónikáinkban az első kumán vezér, ill. Csaba első fiának a neve *Ed*. – Pliniusnál az *Edon* (Ed) nép szomszédja az *Ete* nép; Anonymusnál a harmadik kumán vezér neve *Etu*, krónikáinkban Ond vezér fiának a neve *Ete*. – Pliniusnál az *Ete* nép szomszédja a *Kotier* nép (azonos a kazárok bizánci Kotzer, Katzir nevével), mellette pedig az *Eubat* nép lakik, de nála a Kubán vidékén is él egy *Aubet* nevű nép, mely két utóbbi azonos az egyik szkíta törzs Hérodotosznál is meglevő *Aubat* nevével, úgyszintén Anonymus kumán vitézének *Obat* nevével. – József kazár király 950 táján kelt levelében az áll, hogy „Edom királyai” is a kazároknak adóznak és őket szolgálják; a név az arab-perzsa *adam* szó párja, az oszétban *adäm* „ember”, származéka *adämon* „az emberhez tartozó; nép”; az arab hódításokkal terjedt el az iránságnál, személynevesülése a muzulmán világban természetes, s azonos Anonymus második kumán vezérének *Edum-Edömen* és Csaba második fiának *Edömen* nevével, ugyanakkor az *Edum-Edömen* nemzetségből származó *Aba Sámuel* neve is egyértelműen izmaelita. – Az ötödik kumán vezér neve *Ousad*, amely azonos a szkíta–szarmata, alán személy- és törzsnevekben meglevő iráni *spada* „had” szó alán–oszét *avsad* folytatójával. – A hetedik kumán vezér neve *Ketel*, amely azonos a *Katal* szarmata királynévvel. – Anonymusnál *Ousad* apjának a neve *Vrsuuru*, *Ursuur*, krónikáinkban a hetedik kapitány *Urs*. Az első névpár archaikus *Vrsu-*, *Ursu-* tagjai és az *Urs* név azonos az orosz népnév régi magyar *Wrz*, *Ors* alakjaival, ill. az alán–oszét *urs*, *ors* színnévvvel, vagyis az *Urs* név jelentése „orosz”, a *Vrsuuru*, *Ursuur* névpár pedig „orosz úr”, összhangban Anonymusszal, aki szerint a kumánokkal számos ruthen-rusz főnök jött be Pannóniába.

Anonymus kumán nevei tehát egyrészt valószínűleg Hvarezm vidéki törzsnevek, jelezve az alán-besenyő telepések eredetét, másrészt Dnyeper környéki szkíta-szarmata törzs- és személynevek, bizonyítékaul a ruszok etnikai hovatartozásának, a „kumán” jövevényekkel való összefonódottságának, s a Nikon-féle „rusz nemzetségek, akik kumánok is” megállapítás helyességének, amit Nikonban csak megerősíthetett az a körülmény, hogy – amint Marvazi írja – a hvarezmiak Vlagyimirral is felvétették az iszlámot.

Bizonyítékaink sorába tartozik Konsztantinosznak az az állítása is, hogy a magyarok régi neve nem turk volt, hanem *szavartoi-aszfaloi*, s

így nevezték azt a tőlük elszakadt néprészt is, amely a besenyő támadás után Perzsia határvidékére költözött, de amellyel tartják a kapcsolatot.

E régi nevünk eredete és jelentése ismeretlen, bár történetírásunk „rendíthetetlen szavárdok”-ként említi. Tudnunk kell azonban, hogy az örmény *savordik* és a Konsztantinosznál meglevő *servoti* (a *sevorti* szabályos iráni változata!) „fekete fiúk” neveket tévesen vonatkoztatják a Transzkaukáziaiba szakadt magyar néprészre, ezekkel ugyanis azt a 20 ezer mordvin-burtasz hadifoglyot illették, amelyet Mervan hurcolt el 737. évi kazárai hadjárata alkalmával, s telepített le a Kur folyó völgyében, és amely 752-ben fellázadt és visszatért hazájába, neve pedig az arab forrásokban *saqlab* (saqalib). Nem véletlen, hogy a szlávok arab neve is saqlab (saqalib), amint fentebb már láttuk, ez ugyanis a *sklav* „szolga, rabszolga” közszó és népnév alakpárja, ugyanazzal a jelentéssel (l. erről V. I. Abajev etimológiáját), s jelen esetben a mordvinok–burtaszok hadifogoly voltára utal. Ugyanakkor az örmény források és Konsztantinosz azért nevezi őket fekete fiúknak, mivel a név *sav*-előtagjának iráni jelentése „fekete”, amivel a társadalmi alávetettséget, a nemtelenséget fejezték ki, mint ahogyan e hadifoglyok perzsa *siyav-ardí* nevének a jelentése is „fekete születésű, fekete eredetű”, vagy az oszét *saw-lág* „fekete ember” másik jelentése „nemtelen; a köznéphez tartozó” (vö. orosz *cserny* „fekete”, régi „nemtelen; köznép”).

A görög feljegyzésű *savartoi-asphaloi* (a görög végződések nélkül és a ph-f azonossággal: *savart-asfal*) név *savart* része összetett alán szó, amelynek *sav*-előtagja azonos az óiráni *syava* „fekete”, alán *sav*, oszét *saw* „ua.” folytatójával, *-art* utótagja pedig a szkíta–szarmata, alán, oszét *ar-* „születik” ige alán *ar-t* származékával, amely az oszétban *ard* „született”, *ärd* „eredt; eredet; nembeliség” (vö. oszét *kävdäs-ard* „jászolban született”, „nemtelen”), vagyis az alán *savart* jelentése „fekete eredetű; nemtelen”. Régi nevünk *asfal* része is összetett alán szó, amelynek *asf*-előtagja azonos az óiráni *aspa* „ló” szkíta–szarmata, alán *asf* „ua.” folytatójával, *-al* utótagja pedig az *arya* „égi eredetű; árja; nemes; férfi” közszó és népnév alán–oszét *al* „alán” alakjával (vö. *revkan-aloi* „fehér alán” európai alán törzsnév; *Asf-urogh-os* „lovas urog-ugor” szkíta személynév). Vagyis régi *savart asfal* nevünk alán jelentése „fekete eredetű (nemtelen) lovas alán”, amely a szaltovo-majacki kultúra népének ász-alán etnikumát jelölte és a kazár uralkodók szemléletét tükrözte, akik szolgálíknak tekintették a fennhatóságuk alá tartozó vagy nekik adózó népeket, ugyanakkor e nemtelen lovas alánokat meg is különböztették a kaukázusi alánoktól, akikkel szövetségben voltak. Igen valószínű, hogy ez az egész konglomerátumra ráruházott név kavár forrásból került Konsztantinoszhoz, s kifejeződött benne a kaukázusi alán eredetű kavároknak a konglomerátumban betöltött vezető szerepe és az a törekvése, hogy megkülönböztessék magukat a fekete, nemtelen alánoktól.

E régi népvünk emlékét őrizte meg Anonymus és krónikáink tudósítása. A Névtelemnél Hülek egyik fiának, Álmos unokatestvérének a neve *Szovard*, ugyanez krónikáinkban egyrészt Attila seregvezérének, másrészt a Lél vezértől származó nemzetségnek a neve. Jellemző, hogy Szovard egyik hagyománycsoportunkban sem tartozik a honfoglaló vezérek közé, sőt, Anonymus szerint Görögországban telepedett le kalandozó népségével-katonaságával, s mert népe halála után sem tért vissza hazájába, a görögök Soba-mogerá-nak, azaz ostoba magyarnak nevezték volna el. A valóságban a bizánci források „vardariota türk” néven nevezik ezt a Vardar vidékére költözött néprészt, ugyanakkor nevének *Soba*-előtagjában nem egy X. századi magyar vezér, Csaba neve rejlik, amint azt feltételezik, hanem az óiráni *hsava* közép- és újrání *šaba* folytatója, amelynek jelentése ugyanúgy „fekete”, mint a Szovard személynév *Szov*-előtagjának, s ezúttal a görögöknek való meghódolást, alávetettséget fejezi ki.

A konglomerátum ász-alán–besenyő csoportja azonban nemcsak törzsnevekből lett vezérneveinkben őrizte meg hvarezmi őshazájának emlékét, hanem társadalmi szervezetében is. Egyik ilyen intézmény a *kadar* országbírói méltóság (oklevelekben *Cadar cadario curialis comes*), amely krónikáinkban – akárcsak gyula és horka méltóságaink – személynévként jelentkezik, mégpedig az országbírói tisztséget viselő Turda-nembeli *Kadar* nevében. Hogy ez nem személynévből költött méltóság, amint azt krónikáink szertelen kritikussai állítják, arra számos bizonyítékunk van. Először is: a gót *cadarion* tisztség csakis a hunból kerülhetett a gótba, mint ahogyan ennek *kadir* változatát a katonáskodó hvarezmi jövevények honosították meg Kazáriában. Kétségtelen, hogy a *kadar-kadir* eredeti alakja *kardar* volt, s a magyarságnál hvarezmi-káliz eredetű, amiről egyrészt *Kardarkaluz* „káliz kardar” nemzetségnevünk győz meg bennünket, másrészt az a tény, hogy a párthus eredetű Mihr Narsze szászánida főúr harmadik fiának, a hadsereg fővezérének és bírójának a neve is *Kardar* volt, s a méltóságból lett személynév jelentése „a kara-kar: a népség-katonaság ura” (vö. *kara*, *kar* „népség-katonaság”, *dar* „tart, visel”). Ugyanakkor a *kadar* országbírói származtató nemzetség *Turda-Torda* neve sem földrajzi névből költött krónikás hamisítás, hanem a szaka eredetű hunok, ill. fehér hun heftalita-hétalánok régi *tura-*, *tur* „gyors, zabolátlan, engedetlen” nevének alán *-da* névképzővel alkotott származéka, ami ismét csak Hvarezmi vidékére visz el bennünket (vö. alán *Alonta* „Alán”, a Terek folyó régi alán neve; *Alda* „Alán”, régi alán női név; a szaka-hun *tura*, *tur* népvét a Turáni Alföld ma is viseli, ez pedig ősi szaka-hun szállásterület, a történelmi Hvarezmi).

Egy másik hvarezmi eredetű főméltóságunk a *nádor* „palatinus; királyi helytartó; az ország főkapitánya; a kunok főkapitánya és bírája”. Feltételes és kirívóan tökéletlen szláv származtatásával szemben ez a főméltóságunk azonos azzal a *nahvadar*; *nahadar* „királyi helytartó; tartományúr” méltósággal, amit a párthusok honosítottak meg, majd a szászánidák ápoltak északkeleti tartományaikban (a párthus és szászánida terjeszkedéssel Örményországban is meghonosodott *nabarar* alakban).

Egy harmadik hvarezmi eredetű méltóságunk az *ispán* „a királyi vármegye főnöke; a várhoz tartozó csapatok parancsnoka”. Feltételesen ezt is a tisztázatlan etimológiájú szláv *zsupán* méltóságból származtatják ugyan, ennek ellenére bizonyos, hogy a méltóság *is-*, régi *ys-*, *es-* előtagja azonos az óíráni, avesztai *vis*, *vaeša* „nagycsaládokból álló, magát egy közös őstől származtató patriarchális nemzetség; nemzetségi település; a nemzetség mitikus őse, feje és bírása” etimonnal, *-pán* utótagja pedig az óíráni, óperzsa *pana*, méd *pan*, párthus, szászánida *pan*, *ban* „védő, védelmező, őrző; vezető” méltósággal (vö. óperzsa *kara-pana* „a kara: a pogány törzs vezére”, méd *hsatra-pan* „tartományúr, satrapa”, szászánida *marz-pan*, *marz-ban* „határőrparancsnok; végvidéki tartományúr”; a *vis* etimont más összetételben 1. *vis-pati*, *vis-pad* „a vis ura”; azonos *ős* szavunkkal és számos *vis*, *vész* elemet tartalmazó helyneveinkkel).

Egy negyedik hvarezmi eredetű méltóságunk a *Sarchas* „a kóbor népséget összegyűjtő, s azt a királyi birtokain letelepítő bíró”, amelyet a keleti orientációjáról ismert I. András törvényesített és I. László foglaltatott dekrétumába. E méltóságunk *Sar-* előtagja azonos az óíráni *hsadra* „hatalom; birtok; ország; tartomány” párthus, szászánida *sabr* „ua.” folytatójával, *-chas* utótagja pedig az óíráni *kas-*, szkíta-szarmata, oszét *kas-* „néz; figyel” szóval, vagyis *Sarchas* méltóságunk jelentése „országfigyelő” (vö. oszét *káron-gäs* „mezőrő; kerülő”, *qäd-gäs* „erdőrő”; a *kas-* alapszó szkíta-szarmata, alán személynévi *Kassak-os*, *Kasay-os*, oszét *käs-äg* „néző, figyelő, őrző” származéka azonos hetedik törzsünk görög feljegyzésű *Kasé* nevével, ill. ennek helynevekben megőrzött *Kezyeg-*, *Keseih*, *Kesceh*, *Kesceu*, *Kesző*, *Keszi* előzményeivel; a honfoglalás katonai akciójára hadrend szerint szervezett törzsek közül ez az utolsó, amely a hátvéd szerepét, a leszakadás megakadályozásának ügyeletét, majd a megszállt területek felügyeletét látta el, amint azt a régi *Kezyehgaz*, *Váraskeszi* stb. nevű őrhelyek is mutatják).

(Befejezés a következő számban)